

PRAVNI REŽIM ODGOVORNOSTI KUPCA PREMA BEČKOJ KONVENCIJI I ZAKONU O OBLIGACIONIM ODNOSIMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

REZIME: Ugovor o prodaji je najvažniji i najčešće zaključivan ugovor u domaćoj i međunarodnoj razmjeni dobara. Na osnovu zaključenog ugovora o prodaji ugovorne strane imaju određena prava i obaveze. Shodno tome, prodavac mora isporučiti robu, predati dokumenta koja se na robu odnose i prenijeti svojinu na robu, a kupac mora isplatiti cijenu i preuzeti isporuku. I prodavac i kupac odgovaraju za izvršenje svojih obaveza. Neizvršenje tih obaveza stvara odgovornost dužnika. Ispitivanje pravila kojima je regulisana ugovorna odgovornost je veoma važno, jer kad jedna od ugovornih strana kod ugovora o prodaji povrijedi svoju ugovornu obavezu mogu nastati složeni pravni i ekonomski problemi. Ovaj rad rezultat je proučavanja odredbi Bečke konvencije o ugovorima o međunarodnoj kupoprodaji robe iz 1980. godine i Zakona o obligacionim odnosima BiH koje uređuju odgovornost kupca kod međunarodnog ugovora o prodaji robe. U ovom radu prvenstveno će se odrediti doseg odredbi o spomenutom obliku odgovornosti kupca iz članova 53 do 60 Bečke konvencije, zatim uvjeti postojanja te odgovornosti, kao i iznimke od odgovornosti predviđenih Konvencijom. Ova rješenja će, zatim, biti upoređena sa pravilima Zakona o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: ugovor o prodaji, međunarodna prodaja, ugovorna odgovornost, obaveze kupca, obaveze prodavca, Bečka konvencija, Zakon o obligacionim odnosima.

* Magistar prava, viši asistent Fakulteta pravnih nauka i Fakulteta poslovne ekonomije Univerziteta „Vitez”, e-mail: emir.sudzuka@unvi.edu.ba

1) Karakter odredbi sadržanih u Bečkoj konvenciji i ZOO-u o odgovornosti kupca

Ako ugovorne strane uredno ispune svoje ugovorne obaveze, ugovorni odnos se gasi. U praksi se, u najvećem broju slučajeva, ugovori izvršavaju i ne dolazi do primjene pravila o ugovornoj odgovornosti koja regulišu njihovu povredu.

Postizanju ovakvog stanja i obezbjeđenju ugovorne discipline prvenstveno služe pravila o odgovornosti neurednog dužnika. Zbog toga, pravila o ugovornoj odgovornosti čine srž ugovornog prava.

Ugovori o prodaji redovno sadrže iscrpna pravila koja se odnose na izvršenje obaveza stranaka.¹ Nasuprot tome, sporazumi strana ili uopšte ili na nedovoljan način regulišu pitanja posljedica neizvršenja ili manljivog izvršenja. Komercijalni razlog za ovakvo ponašanje leži u tome što strane u vrijeme zaključenja ugovora vjeruju da će svaka od njih uredno izvršiti preuzete obaveze. Pravno objašnjenje se može naći u razrađenom dispozitivnom sistemu odgovornosti za neizvršenje obaveza – ako jedna strana povrijedi ugovor, drugoj na raspolaganju stoje određena pravna sredstva predviđena u zakonu.

Naime, za svaku povredu obaveze iz punovažnog ugovora mora postojati neko reparatorno pravno sredstvo, jer se inače ne bi moglo govoriti o pravno obavezujućem sporazumu². Materijalni uslovi kupčeve odgovornosti kod međunarodne prodaje robe su predviđeni članovima 61 do 65 Bečke konvencije. Bečka konvencija određuje dvije odgovornosti kupca i to odgovornost za docnju sa prijemom isporuke i odgovornost za docnju sa plaćanjem. Dakle, Konvencija u posebnim odjeljcima uređuje sredstva kojima raspolaže kupac u slučaju povrede obaveze od strane prodavca (čl. 45–52), instrumente koji u analognoj situaciji stoje na raspolaganju prodavcu (čl. 61–65) i zajedničke odredbe za odgovornost obje vrste subjekata (čl. 74–77: naknada štete; čl. 78: kamate i čl. 79–81: oslobađanje od odgovornosti).³

Prilikom analize odgovornosti kupca treba imati u vidu dispozitivnu prirodu normi sadržanih u Konvenciji. Zahvaljujući njima, strane imaju mogućnost da izmijene ili isključe dejstvo odredbi CISG o odgovornosti. Pored toga,

¹ Ognjanović S., Raičević V., (2008). Opšte karakteristike ugovora robnog prometa, *Pravo – teorija i praksa*, 25, (5–6), str. 12–22

² Bernstein, Lookofsky (1997) *Understanding the CISG in Europe – A Compact Guide to the 1980 United Nations Convention on the Contracts for the International Sale of Goods*, Dordrecht, 1997, str. 81.

³ Popović G., V., Vukadinović D., R., (2010). *Međunarodno poslovno pravo : posebni dio, Ugovori međunarodne trgovine*, Pravni fakultet Banja Luka – Kragujevac., str. 159.

strane su vezane ne samo izričitim sporazumom, nego i običajima i praksom uspostavljenom među njima. Zbog toga, kada se razmatra pitanje ugovorne odgovornosti kupca najprije treba analizirati zaključeni ugovor, običaje i praksu uspostavljenu između strana i tek na kraju, samu Bečku konvenciju.

U našem pravu su opšta pravila o odgovornosti i pravila o odgovornosti ugovornih strana za materijalne i pravne nedostatke, također, dispozitivna. To je i izričito potvrđeno u čl. 265 ZOO, čl. 486 ZOO i čl. 513 ZOO⁴ koji predviđaju pravila za slučaj ugovornog ograničenja ili isključenja odgovornosti. Međutim, autonomija volje ugovornih strana u ovim slučajevima podliježe određenim ograničenjima. Prvo, odgovornost za namjeru i krajnju nepažnju se ne može unaprijed ugovorom isključiti. Drugim riječima, odgovornost se može isključiti samo za običnu nepažnju.⁵ Međutim, sud može na zahtjev kupca poništiti i ugovornu odredbu o isključenju odgovornosti za običnu nepažnju, ako je takav sporazum proizašao iz monopolskog položaja prodavca ili uopšte iz neravnopravnog odnosa ugovornih strana.⁶ Drugo, odgovornost kupca se može ograničiti i ugovaranjem najvišeg iznosa naknade štete, pod uslovom da tako određeni iznos ne bude u očiglednoj nesrazmjeri sa štetom.⁷

Zbog navedenog, analiza koja slijedi će se zasnivati na pretpostavci da strane u ugovoru o prodaji nisu predvidjele nešto drugo i da ima mjesta primijeni odredbi sadržanih u Konvenciji, odnosno u ZOO-u.

2) Pravni režim odgovornosti kupca prema Bečkoj konvenciji

a) Odgovornost za docnju sa prijemom isporuke

Odgovornost za docnju sa prijemom isporuke, podijeljena je u slijedeće tematske jedinice: 1) sistem odgovornosti za docnju sa prijemom isporuke, i 2) pojedina prava prodavca.

i) Sistem odgovornosti za docnju s prijemom isporuke

Odgovornost kupca je u Konvenciji uređena članovima 61–65. Oni uspostavljaju sistem koji je uglavnom analogan režimu odgovornosti prodavca.

⁴ Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br: 28/78, 39/85, *Službeni list RBiH*, broj 2/92, i 13/94, *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03, 42/11

⁵ Član. 334, stav. 1, Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br: 28/78, 39/85, *Službeni list RBiH*, broj 2/92, i 13/94, *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03, 42/11.

⁶ Ibid.

⁷ Član. 334, stav. 3, Ibid.

Pravni tretman docnje sa prijemom isporuke unutar kontinentalnih sistema zavisi od tog da li pojedini poredak spada u translativne ili tradicionalne. Kod translativnih (romanskih prava) svojina prelazi sa prodavca na kupca momentom zaključenja ugovora, ako se radi o individualno određenim stvarima. Ukoliko su predmet prodaje generičke stvari, kupac postaje vlasnik onda kada one budu izdvojene iz ostale mase istorodnih stvari i time individualizirane. Posljedica ovakvog sistema prenosa vlasništva je činjenica da je prijem isporuke pravo kupca kao vlasnika i da se zato prodavac može osloboditi obaveze deponovanjem stvari kod trećih lica, sa ili bez dozvole suda. Slično je i u švajcarskom pravu. U tradicionalnim sistemima vlasništvo na robu prelazi sa prodavca na kupca urednim izvršenjem isporuke. Zbog toga je prijem isporuke obaveza kupca. Bečka konvencija usvaja anglosaksonski režim gdje se odbijanje isporuke smatra prekršajem ugovora. U slučaju docnje sa prijemom isporuke prodavac ima tri grupe prava:⁸

- ostati pri ugovoru i tražiti njegovo uredno ispunjenje, tj. prijem isporuke,
- raskinuti ugovor i
- tražiti naknadu štete.

Kada se prodavac koristi ovim sredstvima, sud ili arbitraža ne može kupcu odobriti produženje roka.⁹

ii) Pojedina prava prodavca

Ako kupac ne izvrši radnje koje je predvidio ugovor i time ne omogući isporuku robe od strane prodavca, a to predstavlja bitnu povredu ugovora, ili ako daje prodavcu povoda da sumnja u plaćanje cijene, prodavac može i bez davanja naknadnog primjerenog roka za ispunjenje izjaviti da raskida ugovor. Kada izvršenje prijema ne predstavlja bitnu povredu ugovora, prodavac mora dati kupcu naknadni razuman rok za prijem. Dok taj rok traje i dok kupac unutar njega ne izjavi da neće primiti isporuku prodavac ne može dati izjavu o raskidu ugovora. Ukoliko kupac ne primi robu u naknadnom roku, a uslovi iz prethodne rečenice ne postoje, prodavac može u kratkom roku izjaviti da raskida ugovor.¹⁰

Pravo prodavca da raskine ugovor može biti anticipativno ili naknadno, kada je rok za ispunjenje kupčevih obaveza već prošao. Pravo prodavca da

⁸ Trifković M., et al., op. cit., str. 284.

⁹ Član 61, stav. 3, Bečke konvencije (2013, Jul 10). Preuzeto sa <http://www.scribd.com/doc/47743192/becka-konvencija-ugovornom-pravu>

¹⁰ Kasagić R., (2008). Međunarodno poslovno pravo, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Ekonomski fakultet, str. 291.

raskine ugovor je determinisano sa dva faktora i to: da li se radi o bitnoj ili nebitnoj povredi ugovora, a potom da li je kupac cijenu platio ili nije. Kod bitnih povreda prodavac može odmah raskinuti ugovor, davanjem posebnog obavještenja¹¹. Ako je docnja sa prijemom isporuke nebitna povreda ugovora, ugovor se može raskinuti izjavom prodavca tek pošto bez uspjeha protekne naknadni rok razumne dužine¹².

Prodavac ima pravo na naknadu štete prema opštim pravilima članova 74–77, Konvencije. Ovo pravo postoji paralelno sa ostalim pravima i prodavac ga ne gubi time što koristi svoja prava u pogledu drugih sredstava.

b) Odgovornost za docnju plaćanjem

Docnja sa plaćanjem postoji kada kupac ne izvrši svoju dospjelu obavezu isplate cijene. Postupak ostvarivanja prava prodavca na naplatu cijene različito je uređen u kontinentalnim sistemima.¹³ Ako ugovor štiti, translativni sistem zahtjeva sudsku opomenu za plaćanje. U tradicionalnim sistemima dovoljna je bilo kakva opomena koju daje prodavac, pa čak i privatna. U anglosaksonskim sistemima docnja sa plaćanjem se po pravilu ne smatra bitnom povredom ugovora. Mogućnost raskida ugovora zavisi od toga da li je kupac već postao vlasnik ili nije.¹⁴

O ovom pitanju Konvencija nema ista rješenja kao nacionalna prava, kontinentalna ili anglosaksonska. Bečka konvencija izjednačava režim odgovornosti za neplaćanje cijene sa ostalim povredama kupaca i pri tome ne pravi razliku između situacija u kojima kupac nije postao vlasnik robe ili jeste. Osnovni princip koji dominira obavezom plaćanja jeste jednovremenost isporuke i plaćanja.

Prodavac može odbiti isporuku ako postane jasno da kupac neće izvršiti bitan dio svojih obaveza zbog nedostatka kreditne sposobnosti. Ukoliko se ona pojavi po otpremi robe, prodavac ima pravo da spriječi isporuku robe, ako raspolaže potrebnim dokumentima za to. Tada mora obavijestiti kupca o odgađanju isporuke i zatražiti od njega dovoljno obezbjeđenje plaćanja. Obavještenje se šalje neovisno od toga da li je roba u transportu ili je još kod prodavca.¹⁵ I kod docnje za plaćanje, prodavac ima tri osnovna prava:

¹¹ Član 64 i član 26, Bečke konvencije, (2013, Jul 10). Preuzeto sa <http://www.scribd.com/doc/47743192/becka-konvencija-ugovornom-pravu>

¹² Član 64, stav. 1, Ibid.

¹³ Tamaš V., (2009), Primena načela pravičnosti u pravnim shvatanjima i odlukama Vrhovnog suda Srbije, *Pravo – teorija i praksa*, 26, (11–12), str. 3–14

¹⁴ Trifković, M., et al., op. cit., str. 286.

¹⁵ Ibidem.

- ostati pri ugovoru i tražiti njegovo uredno ispunjenje, tj. plaćanje cijene,
- raskinuti ugovor i
- zahtjevati naknadu štete kao dopunski ili samostalni vid obeštećenja.

Ako je početo sa korištenjem ovih prava, ni sud ni arbitraža ne mogu odobriti kupcu rok za produženje plaćanja.

U slučaju da kupac ne plati cijenu prema uslovima predviđenim u ugovoru, prodavac je ovlašten da zahtjeva izvršenje. Kada plaćanje kupovne cijene predstavlja bitnu povredu ugovora, prodavac može zahtijevati da kupac plati cijenu, ili izjaviti da raskida ugovor. On mora saopštiti svoju odluku kupcu u kratkom roku. Ako ne postupi tako ugovor se smatra raskinutim po sili zakona. Kada cijena ne predstavlja bitnu povredu ugovora, prodavac može dati kupcu naknadni rok u razumnom trajanju. Ako kupac ni u tom roku ne plati cijenu, prodavac može raskinuti ugovor ili ostati pri ugovoru uz zahtjev plaćanja cijene.¹⁶

Prodavac ima pravo na zateznu kamatu. Pravo na kamatu potpuno je samostalno – ne zavisi od naknade štete niti utiče na nju. I drugo, nije precizno rečeno na koju vrstu kamate se misli. Kriterij određivanja stope zatezne kamate prema Konvenciji nisu navedeni, ona se utvrđuje prema mjerodavnim nacionalnim pravima.

Konvencija spominje i posljedice povrede obaveze ispunjavanja pripremih i drugih radnji. Ako kupac ne preduzme potrebne mjere i ne ispuni predviđene formalnosti čini povredu ugovora. U pitanju je obligacija cilja, a ne sredstva, pa se saobraznost ispunjena cijeni prema ostvarenom rezultatu. Stoga se kupac neće osloboditi odgovornosti ako je preduzeo sve radnje, na primjer za otvaranje ugovorenog akreditiva, ali akreditiv nije otvoren. Isti tako se ne bi moglo opravdati samo nastojanje kupca da obezbijedi bankovnu garanciju, a da bankovna garancija ipak nije izdata. U takvim slučajevima prodavac, zavisno od težine povrede, može koristiti različita pravna sredstva. Tako, na primjer, prodavac nije dužan da isporuči robu prije nego što od kupca (ili njegove banke) dobije obavještenje da je u njegovu korist otvoren akreditiv, ili da je u njegovu korist izdala bankarsku garanciju, ili da su izvršene druge radnje.

¹⁶ Popović G., V., Vukadinović D., R. (2007). *Međunarodno poslovno pravo : opšti dio*, Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka – Kragujevac, str. 277.

3) Pravni režim odgovornosti kupca prema Zakonu o obligacionim odnosima

a) Odgovornost za docnju sa slanjem ambalaže

Pravni režim odgovornosti kupca za docnju sa slanjem ambalaže nije utvrđen u Zakonu o obligacionim odnosima, stoga ćemo se u ovome dijelu samo kratko osvrnuti na ovu odgovornost. Slanje ambalaže je obaveza kupca samo ako je to ugovoreno. Prema opštoj uzansi 299 kupac pada u docnju kada ambalažu ne dostavi u ugovoreno vrijeme. Ako rok nije ugovoren, smatra se da je ambalaža blagovremeno dostavljena ako je stigla prodavcu toliko vremena prije isteka roka za isporuku, koliko je potrebno da bi prodavac mogao izvršiti pakovanje i isporuku robe.¹⁷ Prava prodavca u ovome slučaju su:¹⁸

1. *Održavanje ugovora na snazi* prodavac može ostvariti na nekoliko načina, ali mu u svakom slučaju pripada i naknada proste štete i izgubljene dobiti:
 - prodavac može izvršiti isporuku predajom robe na teret i rizik kupca u javno skladište, što ima isto svojstvo kao polaganje kod suda, i o tome mora obavijestiti kupca;
 - prodavac može o trošku kupca dati svoju ambalažu ili je zakupiti i izvršiti ugovor, u kom slučaju ima pravo na produženje roka za nabavku ambalaže;
 - prodavac može dati kupcu naknadan rok za dostavu ambalaže.
2. *Raskid ugovora* prodavac može učiniti tek ako mu kupac ni u naknadnom primjerenom roku ne dostavi ambalažu. Tada je dovoljno da prodavac, po isteku perioda, šuti budući davanje naknadnog roka u našem pravu implicira i izjavu o raskidu, ako naknadni rok ne bude održan. Tada prodavac ima pravo na naknadu štete po posebnim pravilima o posljedicama raskida prodaje (naknada konkretne štete, apstraktne i ostale štete, ili prodaja radi pokrića).

b) Odgovornost za docnju s prijemom isporuke

Docnja sa prijemom isporuke je neizvršenje svih ili pojedinih radnji preuzimanja uredno ponuđene isporuke u vrijeme određeno ugovorom, poslovnim običajima ili redovnim tokom stvari. Naše pravo prijem isporuke izričito

¹⁷ Trifković M., Simić M., Trivun V., (2005). Poslovno pravo : ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, str. 109.

¹⁸ Ibid.

određuje kao obavezu kupca, ali poslovni karakter i pravna tradicija pravila o prodaji više upućuju na rješenja o povjerilačkoj, a ne o dužničkoj docnji. Prava prodavca u ovome slučaju su:¹⁹

1. Padom kupca u docnju sa prijemom isporuke, prodavac postaje obavezan da robu čuva pažnjom dobrog privrednika na rizik i trošak kupca²⁰. Te obaveze može da se oslobodi predajom robe na čuvanje:
 - U javno skladište, što ima učinak polaganja kod suda. Robu treba položiti u javno skladište u mjestu isporuke, a ako to nije moguće može izabrati drugo mjesto, i u tom slučaju duguje kupcu štetu koju je on pretrpio zbog promjene mjesta. O polaganju prodavac mora obavijestiti kupca. Da li mu mora predati dokumenta za podizanje robe ili njeno raspolaganje? Odgovor zavisi od toga da li je kupac platio ili nije platio cijenu robe.
 - Prodavac može robu deponovati kod suda, a ako je roba podobna za polaganje kod suda, po ocjeni suda.
 - Prodavac može tražiti da sud imenuje lice koje će o trošku i za račun kupca čuvati stvari²¹.

Posljedice su u sva tri slučaja iste: prodavac se oslobađa obaveze isporuke, ako je bio u zakašnjenju ono prestaje, rizik i svojina prelaze na kupca, troškovi polaganja prelaze na kupca u onoj mjeri u kojoj su viši od troškova isporuke koje je trebao da snosi prodavac.

2. Prodaja robe je druga mogućnost koja po ZOO prodavcu stoji na raspolaganju²². Može se izvršiti na nekoliko načina.
 - Ako je stvar nepodesna za čuvanje ili je njena vrijednost nesrazmjerno mala u odnosu na troškove čuvanja, prodavac može tražiti od suda da organizuje javnu prodaju, i o tome obavijestiti kupca²³. Sud donosi odluku, organizuje i vrši prodaju javnim nadmetanjem. Od dobijenog iznosa se odbijaju troškovi javne prodaje, prioriteta založna prava, ugovorna cijena, a ostatak se deponuje kod suda u korist kupca.
 - Ako je vrijednost stvari nesrazmjerno mala u odnosu na troškove javne prodaje, ili ako stvar ima tekuću cijenu, prodavac može stvar

¹⁹ Dizdarević S., (2007). Uzorci modernih poslovnih ugovora, Sarajevo, str. 77–81.

²⁰ Član 520, stav 1, Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br. 28/78, 39/85, *Službeni list RBiH*, broj 2/92, i 13/94, *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03, 42/11.

²¹ Član 329, stav. 1, Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br. 28/78, 39/85, *Službeni list RBiH*, broj 2/92, i 13/94, *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03, 42/11.

²² Član 522, Ibid.

²³ Član 333, stav 1, Ibid.

- prodati iz slobodne ruke. Prodavac mora da vodi računa o interesima kupca. Od dobijenog iznosa odbija troškove prodaje i svoja potraživanja te eventualni ostatak deponuje kod suda u korist kupca. Prodavac mora obavijestiti kupca o postignutoj cijeni i mjestu deponovanja eventualnog ostatka potraživanja.
- Prodaja na najpogodniji način se može primjeniti kada je stvar kvarljiva ili se nalazi u kvaru. Način prodaje određuje sam prodavac u cilju smanjenja štete. O rezultatima i deponovanju ostatka iznosa obavezan je obavijestiti kupca.
 - Prodaju može izvršiti i lice koje čuva stvar za kupca, u slučaju neplaćanja troškova čuvanja u razumnom roku. Sud odobrava, određuje način prodaje te obavještava kupca.
3. Raskid ugovora prodavac može učiniti samo ako ima osnovanog razloga da posumnja da kupac neće isplatiti cijenu²⁴, no odbijanje prijema uredno ponuđene isporuke konstituše osnovanu sumnju u sposobnost kupca da plati cijenu. Ugovor se raskida izjavom prodavca. Za naknadu štete važe pravila u slučaju raskida ugovora o prodaji.

c) Docnja kupca s plaćanjem cijene

Docnja sa plaćanjem cijene postoji kada kupac svoju obavezu isplate ne izvrši na vrijeme. Neblagovremenost isplate cijeni se prema uslovima konkretnog ugovora odnosno dispozitivnim propisima. Odgovornost za docnju je objektivna. Docnja može postojati bez obzira da li je predviđeno plaćanje prethodno, istovremeno ili naknadno u odnosu na isporuku.

Prilikom docnje kupca sa plaćanjem cijene prije isporuke prodavac mora kupcu najprije dati naknadan, primjeren rok. Uz isplatu cijene prodavcu pripada i zatezna kamata (stopa je određena zakonom, utvrđuje je Vlada FBiH). Ako je ugovorena veća stopa kamate, primjenit će se veća. Zatezna kamata se plaća bez obzira da li je prodavac pretrpio štetu i bez obzira na krivicu kupca. Prodavac može zahtijevati i naknadu štete koja prelazi iznos zatezne kamate, to je konkretna šteta, mora se dokazati i neophodna je krivica kupca.

Primjereni rok je uslov za sticanje prava na raskid ugovora osim u slučajevima fiksnih poslova, kada iz kupčevog ponašanja proizilazi da neće izvršiti svoju obavezu i kada je očito da istu ne može izvršiti. Raskidom ugovora

²⁴ Član 519, stav 2, Zakona o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br. 28/78, 39/85, *Službeni list RBiH*, broj 2/92, i 13/94, *Službene novine Federacije BiH*, br. 29/03, 42/11.

prodavac stiče prava na naknadu štete zbog raskida prodaje (stvarna šteta + izgubljena dobit, apstraktna + ostala šteta ili pravo na prodaju radi pokrića).

Za slučaj docnje kupca sa plaćanjem nakon prijema isporuke ZOO nema posebnih pravila. Rješenje postoji u uzansi 213 stav.1 koja uskraćuje mogućnost prodavcu da raskine ugovor. Može tražiti isplatu kupovne cijene i kamate. Ako je kupac kriv, duguje i naknadu ostale štete. Obzirom da uzansa 213 odriče pravo prodavca na raskid ugovora suprotna je sa dispozitivnim normama ZOO, te će se primjeniti samo ako su stranke izričito ugovorile primjenu uzansi. Dalje, pošto je posljedica raskida ugovora restitucija primljenog, raskid ugovora za prodavca ima smisla samo ako može isporučenu stvar dobiti natrag. Ako prodavac ne može dobiti stvar natrag (kupac je dalje prodao stvar, ili je preradio) ni novčana restitucija ne daje nikakav efekat, te je u interesu prodavca očuvati ugovor i ostvariti prava tužbom za isplatu cijene. I u ovom slučaju rješenje uzanse 213 može važiti na osnovu pravnog principa da se obligacija može zasnovati i samo povodom moguće radnje (povrat stvari).²⁵

4) Zaključci

1. Ugovori o prodaji redovno sadrže iscrpna pravila koja se odnose na njihovo izvršenje. Nasuprot tome, nerijetko sporazumi strana ili uopšte ili na nedovoljan način regulišu pitanja posljedica neizvršenja ili manljivog izvršenja. Za nastanak odgovornosti kupca je potrebno ispunjenje određenih pretpostavki – mora biti povrijeđena obaveza kupca i mora nastati šteta. Razlog postojanja ugovorne odgovornosti je naknada štete. Ukoliko povredom ugovora prodavcu nije uzrokovana nikakva šteta, nema mjesta ugovornoj odgovornosti.
2. Kada kupac ne izvrši bilo koju od svojih obaveza, koje ima na osnovu ugovora o međunarodnoj prodaji robe ili na osnovu odredbi Bečke konvencije, prodavac kao druga ugovorna strana stiče slijedeća prava: pravo da zahtjeva ispunjenje ugovora o međunarodnoj prodaji robe, pravo na raskid ugovora o međunarodnoj prodaji robe, te pravo na naknadu štete.
3. Odgovornost kupca za docnju sa prijemom isporuke i odgovornost za docnju sa plaćanjem uređena je Zakonom o obligacionim odnosima, dok odgovornost kupca za docnju sa slanjem ambalaže nije utvrđena pravnim režimom domaćeg, ali jeste međunarodnim pravom.
4. U našem pravu prijem isporuke je obaveza kupca. Kupac se nalazi u povjerilačkoj docnji kada neosnovano odbije prijem isporuke robe

²⁵ Trifković M., Simić M., Trivun V., op. cit. str. 115.

ili kada ne preduzme na vrijeme radnje koje je dužan preduzeti da bi prodavac mogao isporučiti robu. Bečka konvencija, po ugledu na anglosaksonsko pravo, odbijanje prijema isporuke tretira kao i svaki drugi prekršaj ugovora.

5. Docnja kupca sa plaćanjem, u našem pravu je tipičan primjer dužničke docnje te se na docnju kupca primjenjuje opšta odredba ZOO o dužničkoj docnji. Bečka konvencija izjednačava režim odgovornosti za povredu obaveze plaćanja sa načinom odgovornosti za povrede ostalih obaveza kupca. To znači da u svakom konkretnom slučaju neplaćanja treba utvrđivati da li se radi o bitnoj ili nebitnoj povredi ugovora. Također Konvencija ne pravi razliku između situacija u kojima kupac nije postao vlasnik robe i u kojima je to svojstvo već stekao.
6. Ukoliko kupac propusti da izvrši svoje ugovorne obaveze, prodavac ima pravo da zahtijeva od kupca da plati cijenu, preuzme isporuku ili da izvrši bilo koju drugu svoju obavezu, osim ako se prodavac ne opredijeli da zahtijeva izvršenje tog drugog prava, koje je nespojivo sa zahtjevom za ispunjenje ugovora. U tom smislu, npr. prodavac ne bi mogao da zahtijeva izvršenje ugovornih obaveza kupca, ukoliko je podnio zahtjev za raskid ugovora o prodaji. Međutim, pravo na zahtjev za ispunjenje ugovora, ovom prilikom dopunski je uslovljeno činjenicom da li je kupac primio isporuku robe od strane prodavca. Ukoliko je kupac primio robu od prodavca, a zakasnio je sa plaćanjem cijene, tada prodavac ima pravo samo na zahtjev za izvršenje ugovora (plaćanje cijene), uz pravo na naknadu štete zbog kupčevog kašnjenja u izvršenju obaveze plaćanja. Ovo pravilo ustanovljeno je iz razloga što je kupac prijemom robe postao njen vlasnik, pa prodavac ne bi mogao tražiti povrat robe čak ni svojinskom tužbom. Ukoliko kupac nije primio isporuku robe od strane prodavca, a obavezu plaćanja cijene nije izvršio u roku, tada prodavac ima širi krug ovlašćenja, odnosno može da se opredijeli za jedno od sljedećih prava: da traži izvršenje ugovora (plaćanje cijene i prijem isporuke robe) uz naknadu štete zbog kašnjenja; da traži raskid ugovora o prodaji i naknadu štete zbog neizvršenja, i da se koristi posebnim pravom na prodaju robe radi obezbijeđenja.
7. U slučaju opredjeljenja za korišćenje prava na prodaju robe radi obezbijeđenja (samopomoć), prodavac je ovlašćen da robu proda trećem licu i da od kupca traži razliku između ugovorene cijene i cijene po kojoj je roba prodana trećem licu, kao i naknadu štete. Ovo pravo prodavca uslovljeno je odbijanjem kupca da primi robu, a roba je

podložna brzom oštećenju ili bi njeno dalje čuvanje zahtijevalo nesrazmjerne troškove. O toj namjeri prodavac je dužan da, ukoliko je to moguće, obavijesti kupca. U ovom slučaju, prodavac, po prirodi stvari, ne može da od kupca zahtijeva prijem isporuke robe, ali može da zahtijeva ispunjenje obaveze plaćanja cijene. Pored navedenih prava prodavca, ako je kupac u docnji sa preuzimanjem isporuke robe ili kada je, u slučaju da se plaćanje cijene i isporuke robe trebaju izvršiti istovremeno, u docnji sa plaćanjem cijene, prodavac koji posjeduje robu ili je na drugi način kontroliše, dužan je da preduzme sve razumne mjere za očuvanje fizičkog integriteta te robe. U tom smislu, on je ovlašćen da robu preda na čuvanje u skladište kod trećeg lica, na trošak kupca, pod uslovom da troškovi tog čuvanja ne budu nesrazmjerni.

8. Povodom regulisanja prava prodavca da u slučaju neizvršenja kupčeve obaveze zahtijeva raskid ugovora, Bečka konvencija načelno razlikuje bitne od nebitnih povreda ugovora o prodaji. U tom smislu prodavac može izjaviti da raskida ugovor o prodaji ukoliko neizvršenje bilo koje obaveze, koju ima kupac na osnovu ugovora ili same Konvencije, predstavlja bitnu povredu ugovora. Tom prilikom, povreda ugovora koju učini jedna ugovorna strana smatrat će se bitnom ukoliko se njom prouzrokuje takva šteta drugoj strani, da je suštinski lišava onog što je opravdano očekivala od ugovora, izuzev ako takvu posljedicu nije predvidjela strana koja čini povredu ugovora niti bi je predvidjelo razumno lice istih svojstava u istim okolnostima. Saglasno takvom opredjeljenju da bi se određena povreda ugovora o prodaji smatrala bitnom, potrebno je da se kumulativno ispune dva uslova. Prvi, da povreda ugovora oduzima drugoj strani ono što ona osnovano očekuje od izvršenja ugovora. I drugi, da je strana koja je povrijedila ugovor, kao i svako razumno lice u istim okolnostima, mogla predvidjeti takvu posljedicu. Na taj način, kombinacijom objektivnih (povreda ugovora) i subjektivnih (predvidljivost) elemenata kod određivanja bitne povrede ugovora, Bečka konvencija se usmjerava na zaštitu i značaj interesa koji ugovor o prodaji njegove pojedinačne obaveze imaju za povjerioca, a ne na štetu koja mu je pričinjena neispunjenjem tih obaveza. Otuda, ako je ispunjenje neke obaveze (npr. plaćanje cijene ili preuzimanje isporuke u ugovorom utvrđenom roku) predviđeno kao dominantan interes povjerioca (prodavca), neispunjenje te obaveze je bitna povreda ugovora, bez obzira kolika je šteta pričinjena njenim neizvršenjem. S druge strane, upravo

složenost ispunjavanja uslova da bi se jedna povreda ugovora o prodaji smatrala bitnom, opredjelila je stav po kome prodavac može izjaviti da raskida ugovor o prodaji i u slučaju nebitnih povreda ugovora, uz uslov da je kupcu odredio dodatni rok za izvršenje njegovih obaveza (plaćanje cijene odnosno preuzimanje isporuke robe). Ukoliko kupac ni u dodatnom roku ne izvrši svoje obaveze vezane za plaćanje cijene ili preuzimanje isporuke robe, odnosno ako izjavi da to neće učiniti ni u tako određenom roku, prodavac stiče pravo na raskid ugovora o prodaji i u slučaju povrede nebitnih odredbi ugovora o prodaji od strane kupca.

9. Kao i u slučaju zahtjeva za ispunjenje ugovora, tako i u slučaju raskida ugovora prodavac zadržava pravo da od kupca zahtijeva naknadu pričinjene štete. Inače i ovom prilikom važi pravilo po kome izjava prodavca o raskidu ugovora ima pravno dejstvo samo ako je o njoj obaviještena druga strana, u konkretnom slučaju kupac.

Emir Sudžuka

LLM, The higher assistant of the Faculty of Law and the Faculty of Business Economy of the „Vitez” University in Vitez

Legal regime of buyer's liability under the Vienna convention and the Law on Obligations of the Federation of Bosnia and Herzegovina

A b s t r a c t

The sale contract is the most important contract in both domestic and international sale of goods. On the basis of the contract of sale the parties have certain rights and obligations. Consequently, the seller must deliver the goods, hand over documents relating to the goods and transfer the ownership of the goods, and the buyer must pay the price and take delivery. Both sellers and buyers are responsible for their duties. Failure to enforce these obligations creates a liability of the debtor. Theoretical research of the rules governing the contractual responsibility is very important, because when one of the parties of the sale violates its contractual obligations there may arise complex legal and economic issues. This paper is the result of analyzing the provisions of the Vienna Convention on contracts for the international sale of goods in 1980 and the Law on Obligations of the Federation of Bosnia and Herzegovina regulating the responsibility of the buyer in international contracts of sale

of goods. This paper will primarily determine the scope of application of the provisions of buyer's liability from Article 53 to 60 of the Vienna Convention, then the conditions of existence liability, as well as exemptions from liability provided for by the Convention. These solutions will then be compared with the rules of the Law on Obligations of the Federation of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: sale contract, international sale of goods, contractual responsibility, buyer's liability, seller's liability, the Vienna Convention, the Law on Obligations

Literatura

1. Bernstein, Lookofsky (1997). Understanding the CISG in Europe – A Compact Guide to the 1980 United Nations Convention on the Contracts for the International Sale of Goods, Dordrecht.
2. Dizdarević S., (2007). Uzorci modernih poslovnih ugovora, Sarajevo.
3. Đurović R., (1979). Međunarodno privredno pravo, V izmijenjeno izdanje, Beograd, Savremena administracija.
4. Đurović R., (1976). Međunarodno privredno pravo, Beograd, Savremena administracija.
5. Jankovec J., (1993). Ugovorna odgovornost, Beograd.
6. Kasagić R., (2008). Međunarodno poslovno pravo, Univerzitet u Banjoj Luci, Ekonomski fakultet, Banja Luka.
7. Ognjanović S., Raičević V., (2008). Opšte karakteristike ugovora robnog prometa, *Pravo – teorija i praksa*, 25, (5–6), str. 12–22.
8. Popović G., V., Vukadinović D., R. (2007). Međunarodno poslovno pravo : opšti dio, Banja Luka – Kragujevac, Univerzitet za poslovne studije.
9. Popović G., V., Vukadinović D., R., (2010). Međunarodno poslovno pravo : posebni dio : ugovori međunarodne trgovine, Banja Luka – Kragujevac.
10. Tamaš V., (2009). Primena načela pravičnosti u pravnim shvatanjima i odlukama Vrhovnog suda Srbije, *Pravo – teorija i praksa*, 26, (11–12), str. 3–14.
11. Trifković M., Simić M., Trivun V., (2005). Poslovno pravo : ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije, Sarajevo, Ekonomski fakultet u Sarajevu.
12. Trifković, M., et al. (2009). Međunarodno poslovno pravo, Ekonomski fakultet u Sarajevu.

13. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni glasnik SFRJ*, br: 28/78, 39/85, *Službeni list R BiH*, broj 2/92, i 13/94.
14. Bečka konvencije, (2013, Jul 10). Preuzeto sa: <http://www.scribd.com/doc/47743192/becka-konvencija-ugovornom-pravu>